

Lesbrief bij: De pest

-vertelvoorstelling voor groepen 6, 7 en 8-

Binnenkort ziet u met uw leerlingen de vertelvoorstelling *De pest*.

Onze ervaring leert dat een voorstelling nog meer indruk maakt als er voorafgaand aandacht aan besteed wordt. Deze lesbrief biedt verschillende voorbereidende opdrachten die u als zodanig kunt uitvoeren, of naar eigen inzicht kunt aanpassen op een project of les waar u al mee bezig bent. Het is niet nodig alle opdrachten te doen, maar leuk is het natuurlijk wel.

Afsluitend vindt u een aantal vragen en stellingen die u kunt gebruiken in een nagesprek. Hiermee kan de voorstelling verwerkt worden maar kan er ook een brug geslagen worden tussen de voorstellingservaring en de belevingswereld van de leerling.

Wij hopen u met deze lesbrief te inspireren.

Wilt u vóór het voorstellingsbezoek ervoor zorgen dat de leerlingen naar de wc zijn geweest?

Waar gaat de voorstelling over?

Bregtje is een sterk & stoer meisje. Ze had zomaar in onze 21e eeuw in deze klas erbij kunnen zitten maar ze leeft in de 17e eeuw. Ze is door haar ouders plots de deur uitgezet, ze moet in haar eentje op de vlucht voor de pest. Overal waar ze komt gaat de bevolking weer anders om met de ziekte. Gelukkig ontmoet ze Meindert en is ze niet meer alleen... Een hoopvol en persoonlijk verhaal over omgaan met een besmettelijke ziekte.

Heeft u vragen of wilt u vooraf iets bespreken? Neem dan vooral contact op via: info@verteltheater.nl

Graag tot snel!

Janna de Lathouder

Inhoudsopgave

Voorafgaand aan de voorstelling:

1. Van Pest tot Pandemie
2. Hygiëne, bidden en pesten
3. Snavels & mondkapjes
En: ontwerp jouw eigen beschermingsmasker
4. Pesthuys: een 17^e eeuwse lockdown
5. Wereld- en landkaartonderzoek
6. Wie was Dokter Nicolaes Tulp

Napraten in de klas:

7. Vragen voor een nagesprek.
8. Bonusopdracht: Hoe zeg je iets...? Samen brainstormen.

1. Van Pest tot Pandemie

“Krijg nou de pest...!”

Hopelijk niet. De pest was een heel nare ziekte die veel slachtoffers maakte tussen de 14e en 19e eeuw. In de 14e eeuw zou zelfs een derde van alle Europeanen eraan overleden zijn. Dus van elke drie mensen, stierf er één aan de pest. Geen wonder dat mensen erg bang waren voor besmetting.

Er zijn twee soorten pest:

Bij de builenpest krijg je zwarte bulten op je lichaam. De ziekte wordt overgedragen door zieke vlooien. Deze vlooien zijn zelf ook ziek: ze dragen een bacterie in zich, waardoor ze altijd honger hebben. Zo'n zieke vlo is hard op zoek naar eten en besmet iedereen die hij bijt met de pest.

Een longpest wordt overgedragen door heel kleine vochtdruppeltjes in de lucht. Hier beschermen mondkapjes tegen.

Vraag: *-Weet jij een besmettelijke ziekte? Noem er eens een.*

-Weet jij hoe verkoudheid en griep worden overgedragen? [Antwoord: Verkoudheid en griep zijn een virus en verspreiden zich doordat bij het praten, hoesten en niezen. Heel kleine druppeltjes snot, slijm en speeksel vliegen dan rond.]

Wanneer een ziekte zich in korte tijd over de hele wereld verspreidt, noemen we dat een pandemie.

2. Hygiëne, bidden en pesten

Het is voor ons heel normaal dat je je handen wast als je naar de wc bent geweest of voordat je gaat eten. Maar in de 17^e eeuw deden ze dat nog niet. Daardoor konden ziektes zich veel makkelijker verspreiden. Het water dat men uit de gracht of sloot haalde was niet gezuiverd en was ziekmakend. Dat is tegenwoordig wel anders: je kan zelfs prima zwemmen in de grachten van Amsterdam!

Wat deden ze dan tegen ziektes? Soms kon een dokter helpen. Maar de meeste dokters hadden geen opleiding gehad, dus dat kon ook helemaal misgaan. Er waren ook mensen die geloofden in een beschermheilige. Als ze die maar zouden eren, dan zouden ze vast niet ziek worden. Helaas werkte dat niet.

Het woord 'pest' gebruiken we nu nog steeds. En het klinkt nog steeds onaardig. Ga maar na: als iemand *gepest wordt*, dan is dat natuurlijk niet leuk.

Vraag: *-Als iets is 'verpest', wat betekent dat dan?*

3. Snavels & mondkapjes

Mondkapjes (zoals je in ziekenhuizen of bij de tandarts ziet) zijn niet nieuw. In de 17^e eeuw droegen mensen ze ook al. Vooral dokters die speciaal werkten om de pest te verdrijven. Zij droegen een snavelmasker en werden daarom Snaveldokter genoemd. Zo zag dat er uit:

(of klik voor afbeelding: <https://nl.pinterest.com/pin/25262447893455960/>)

Die lange snavel was niet bedacht omdat het er spannend of mooi uitziet. Nee, ze droegen die omdat ze dachten daardoor beter beschermd te zijn. De snavel werd gevuld met allerlei kruiden om de lucht te zuiveren. Snaveldokters hoopten daardoor zelf niet ziek te worden.

Dit hielp maar een beetje. Want de (builen-)pest wordt niet overgedragen door de lucht, maar door zieke vlooien die overspringen. Bij longpest kon het ook een beetje helpen.

Wat wel hielp, was de dikke en lange kleding die de snaveldokters erbij droegen: daar konden de vlooien niet doorheen. Maar: als de vlooien eenmaal een lekker warm plekje in de mantel gevonden hebben, is zo'n jas juist gevaarlijk. Een snaveldokter verspreidt dan juist de zieke vlooien (en dus de ziekte) zonder dat hij het door heeft. En zelf gaat hij natuurlijk ook dood. Het was nogal een gevaarlijk beroep, pestdokter zijn.

Doen: Ontwerp jouw eigen beschermingsmasker

Bedenken! Wat voor kruiden zou jij in een snavelmasker stoppen? Of stop je er liever iets anders in om je te beschermen?

Maken! Ontwerp (teken, bouw, animeer, presenteer) je eigen masker met gadgets en foefjes. Waar beschermt jouw masker tegen? Heeft het een propeller waarmee het vlooien wegjaagt? Zitten er spiegeltjes op om boze blikken terug te kaatsen? Alles kan, verzin het maar.

4. Pesthuys: een 17^e eeuwse lockdown

In Italië hadden ze in de 14^e eeuw al ontdekt dat de pest besmettelijk was. Hun truc om gezond te blijven was door de pest buiten de poorten van de stad te houden. Wegen, havens en stadspoorten werden afgesloten, er mocht niemand meer de stad in of uit.

Dat hadden ze in Nederland ook kunnen doen. Maar Nederlanders zijn echte handelaren, zij wilden helemaal niet opgesloten zitten, want dan konden ze geen goederen inkopen of verkopen. Dat zou maar slecht zijn voor de inkomsten. Alles bleef dus open en dat had vreselijke gevolgen voor de gezondheid. Heel veel mensen werden ziek.

Wel werden er in de 16^e en 17^e eeuw speciale pesthuizen gebouwd. Wie ziek was moest daar gaan wonen. Waarschijnlijk zou je daar sterven. Men hoopte de ziekte weg te houden door iedereen die besmet was naar zo'n huis te sturen. Dat lukte lang niet altijd, omdat het meestal al te laat was.

Tegenwoordig gebruiken we geen pesthuizen meer. Maar om te voorkomen dat een ziekte verspreidt, kunnen wel andere regels gebruikt worden.

Vraag: -Kan je een voorbeeld noemen van maatregelen waardoor besmettelijke ziektes zich minder makkelijk verspreiden?

[Antwoord: zo min mogelijk in contact komen met verschillende mensen. Dat kan door een lockdown of een quarantaine waarbij je je huis zo min mogelijk verlaat.]

5. Wereld- en landkaartonderzoek

Leuk om samen te doen: zoek op internet op 'Landkaart Nederland 17^e eeuw'. En zoek op: waar zou jullie school nu staan? Bestond jullie stad/dorp al? Herken je dorpen/steden in de buurt? Misschien hebben die wel heel oude (Oud-Nederlandsche) namen.

(of klik voor de afbeelding: <https://www.oudelandkaarten.nl/nederland/item/nederland-belgium-foederatum-1700-de-wit>)

Extra: Open een tweede scherm met de Nederlandse kaart van nu. Wat zijn de verschillen tussen de vorm van Nederland toen en nu?

Vroeger dachten de mensen dat de wereld plat was. Want wanneer zij over een groot landschap uitkeken, zagen zij een vlak land. De hele wereld zou dus wel een platte schijf zijn.

(of klik voor de afbeelding: <https://kearsleyeclipse.com/45068/news/flat-earth-theory-added-to-curriculum-next-year/#modal-photo>)

Dat de wereld rond is, werd (opnieuw) ontdekt door scheepslui: zij reisden de wereld rond en ontdekten dat je een (groot) ommetje kon varen om de wereld. Als je vanuit Nederland altijd maar

naar het westen reist, kom je uiteindelijk weer uit bij Nederland. Toch kostte het nog tientallen en honderden jaren aan overtuigingskracht en onderwijs om iedereen te laten weten dat de wereld toch echt rond is.

6. Wie was Dokter Nicolaes Tulp

In de 17e eeuw wist nog niet iedereen dat de aarde rond is. En ook wist men nog niet zo veel van geneeskunde als nu. Er was veel bijgeloof, iedereen probeerde toch op de een of andere manier gezond te blijven. Eén van de bekendere geneesheren is Nicolaes Tulp. Hij werd geboren als Klaas Pieterszoon. Hij deed een opleiding geneeskunde in Leiden en ging daarna in Amsterdam wonen. Eén keer per jaar gaf hij daar les over het menselijk lichaam. Met een heel publiek erbij bekeek hij dan de binnenkant van een mens. (Deze persoon was natuurlijk al dood, gelukkig maar.) Rembrandt heeft hem een keer geschilderd terwijl dokter Tulp zijn les gaf:

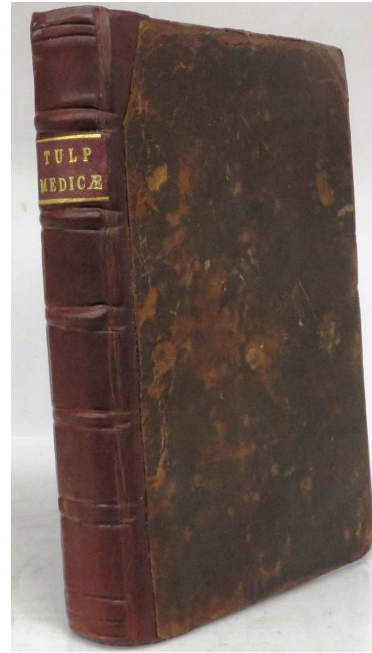
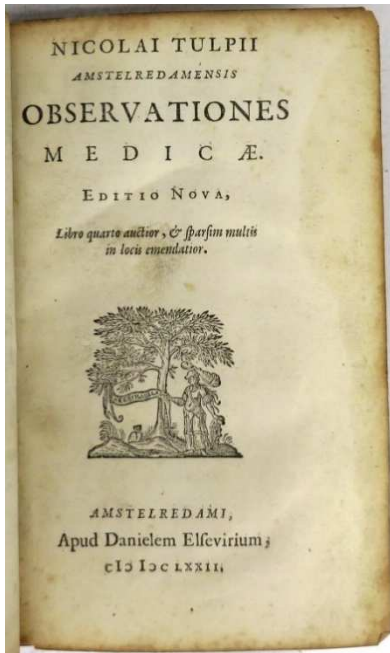
(klik voor de afbeelding: [https://nl.wikipedia.org/wiki/Nicolaes_Tulp#/media/Bestand:Rembrandt -
The Anatomy Lesson of Dr Nicolaes Tulp.jpg](https://nl.wikipedia.org/wiki/Nicolaes_Tulp#/media/Bestand:Rembrandt_-_The_Anatomy_Lesson_of_Dr_Nicolaes_Tulp.jpg))

Toen Klaas Pieterszoon ook nog in de politiek ging, nam hij de naam 'Tulp' aan. Dat klonk wat serieuzer.

Dokter Nicolaes Tulp kon het niet aanzien dat er zoveel slechte anti-pest geneesmiddelen gebruikt werden. Hij schreef daarom een boek met vaste medicijnrecepten, met de titel: 'medische observaties'. Nieuwe apothekers moesten een examen afleggen over dit boekje voor ze apotheker mochten worden.

Zijn werk heeft zoveel invloed gehad, dat er in Amsterdam een plein en een brug naar hem vernoemd zijn en in Amstelveen stond er zelfs een heel ziekenhuis met zijn naam.

Hieronder zie je foto's van dat boek:

7. Nabespreken

Door na de voorstelling erover na te praten, verdiep & bestendig je nog meer de kijkervaring. Om het gesprek op gang te helpen kunnen deze vragen helpen. Het gaat er om met elkaar te delen wat je gezien, gevoeld en gedacht hebt. Leerlingen mogen het oneens met elkaar zijn.

Kies hieronder vragen uit om mee te starten maar laat het gesprek zich vooral ontwikkelen.

-Hoe vind je het dat Bregtje zo plots door haar ouders weggestuurd wordt?

-Vind je het goed dat Bregtje weggaat van huis?

-Ben je het ermee eens dat Bregtje met stenen nagegooid werd, als ze vertelt van de zwarte bult bij haar broertje?

-Wat zou jij gedaan hebben als Bregtje naar jou kwam? Waarom?

-Wat denk jij: was het heel anders om in de 17^e eeuw ziek te zijn, dan nu? Waren ze er toen verdrietiger van? Gingen ze er beter mee om? Waren ze meer gewend aan de dood?

-Waarom rent Meindert in Amsterdam ineens weg van Bregtje? Ben je het met hem eens? Hoe is het met hem afgelopen?

-Loopt het verhaal van Bregtje goed af, of juist niet?

Stelling: Zieke mensen zijn zwak.

Zieke mensen zijn zielig.

Het is puur toeval of je ziek wordt of niet.

Ziek worden is gezond.

8. Bonusopdracht. Hoe zeg je iets...? Brainstormen

In de 17e eeuw zei men niet: “Dat is 5 *kilometer* lopen,” maar ze zeiden dan: “Dat is één uur *gaans*”.

Verzin! Wat zou een andere manier kunnen zijn om duidelijk te maken...

- Hoe rijk je bent. Je mag dus niet zeggen: ‘ik heb 10 euro’.
- Hoe verrot een rotte appel precies is. Dus niet: ‘hij is een beetje rot’ of ‘hij is erg rot’.
- Hoe erg verliefd je bent.
- Hoe moe je bent.
- Hoeveel (of weinig) je zin hebt in de pauze.